

РОЗДІЛ II

Економічна та соціальна географія

УДК 911.3:352(477.82)

DOI <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2024.3.03>

Володимир Лажнік

кандидат географічних наук, доцент, професор кафедри економічної та соціальної географії, Волинський національний університет імені Лесі Українки
lazhnik-vi@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4123-0331>

Сергій Пугач

доктор географічних наук, професор, професор кафедри економічної та соціальної географії, Волинський національний університет імені Лесі Українки
puhachserhiy@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3738-7961>

АНАЛІЗ ГЕОГРАФІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Анотація. Метою проведеного дослідження є аналіз таких основних географічних параметрів формування територіальних громад Волинської області, як розмір території та чисельність населення в контексті просторового планування. Проаналізовано відмінності в розподілі громад за розмірами наявної території та проведено їх класифікацію. Виявлено значну варіативність та просторову диференціацію територіальних громад у Волинській області з домінуванням громад із розмірами території від 250 до 500 км². Встановлено, що найбільші громади розміщені в північній поліській частині області, тоді як у південній лісостеповій частині області поширені невеликі за розмірами громади, які сформовані на базі окремих міст, селищ та великих сіл. Також проаналізовано просторові відмінності між громадами за чисельністю й густотою населення та проведено їх групування. Виявлено помітне домінування в області громад із чисельністю населення від 5 до 10 тис. осіб та густотою населення від 20 до 35 осіб на 1 км². У Волинській області територіальні громади відрізняються за параметром густоти населення зі значним коефіцієнтом варіації. Характерною просторовою особливістю є переважання щільно заселених громад у південній частині області, яка має вищий рівень господарської освоєності на відміну від північної поліської частини території області.

Ключові слова: територія, територіальна громада, розмір території, чисельність населення, густота населення, Волинська область.

Lazhnik Volodymyr, Puhach Serhii. ANALYSIS OF GEOGRAPHICAL PARAMETERS OF TERRITORIAL HROMADAS IN VOLYN REGION: CONTEXT OF SPATIAL PLANNING

Abstract. The purpose of the study is a geographical analysis of the indicators territory area and population of the territorial hromadas in Volyn region from the point of spatial planning. The size of the territory and the population is one of the main criteria for the effectiveness of the hromadas functioning. The article analyzes the differences between the hromadas of the Volyn region in terms of territory size, classifies them into five groups. The article reveals significant variability and spatial differentiation of the area of territorial hromadas in the region. The most common are territorial hromadas with an area of 250 to 500 km². The largest hromadas are located in the northern forest part of the region. In the southern forest-steppe part of the Volyn region, small communities that are formed on the basis of individual settlements (cities, towns, and large villages) are widespread. Spatial differences between hromadas in terms of population size and density were also analyzed. It was found that hromadas with a population of 5 to 10 thousand people dominate in the Volyn region. This is especially noticeable in the central part of the region. There are few territorial communities in Volyn region with small (up to 5 thousand people) and very large (over 50 thousand people) populations.

The analysis of territorial hromadas by the population density indicator showed that values from 20 to 35 people/km² prevail in the region. These are fairly densely populated areas. Such hromadas are common in the southern and north-western parts of the Kovel district, the eastern part of the Volodymyr district, and the northern part of the Lutsk district. The characteristic spatial pattern of the Volyn region is the prevalence of densely populated communities in the southern part, as opposed to the northern part of the territory. Urban hromadas with a large population and a compact territory configuration have the highest population density. The basic hromadas territorial parameters are important for spatial planning of their economic and social development.

Key words: territory, territorial hromada (community), territory area, population, population density, Volyn region.

Актуальність теми дослідження. Останнім часом у соціально-економічній географії зростає інтерес до вивчення просторової організації територіальних громад (ТГ) – нових одиниць, які виникли внаслідок проведення територіальної реформи в рамках децентралізації у 2020 р. як базових елементів системи місцевого самоврядування України [12; 14]. Це спричинило заміну елементів вертикалі управління територіями: замість сільських рад, ширші повноваження та ресурси отримали ТГ. Потенційні можливості ефективного самостійного господарювання створили передумови для прогресивного розвитку різних напрямів та використання геопросторового потенціалу території. Одним із завдань у географії адміністративно-територіального поділу України є підбір та пошук оптимальних розмірів територіальних громад у конкретних природних, соціально-економічних та культурно-історичних умовах.

У процесі проведення реформи в 2014–2021 рр. була розроблена й затверджена Урядом України «Методика формування спроможних територіальних громад» [17] (далі – Методика). Вона визначала вимоги до формування територіальних громад, щоб вони були інституційно та фінансово спроможними забезпечувати вирішення суспільних питань, що належать до їхньої компетенції. До критеріїв оцінки рівня спроможності функціонування громад віднесено такі, як: 1) площа території ТГ; 2) чисельність населення, що постійно проживає на території ТГ; 3) чисельність учнів, що здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти, розташованих на території ТГ; 4) індекс податкоспроможності бюджету ТГ; 5) частка місцевих податків та зборів у доходах бюджету ТГ [17]. Для оцінки спроможності ТГ застосування показників, визначених у Методиці, є спрощеним та недостатньо інформативним у сучасних умовах. Також протягом останніх років були розроблені рекомендації щодо просторового планування територій ТГ та розробки комплексних планів розвитку громад із урахуванням цих критеріїв [18 та ін.].

Серед вищевказаних п'яти критеріїв формування ТГ особливе місце займають такі базові критерії, як площа території та чисельність населення, тому з погляду просторового планування територій важливою є оцінка забезпеченості територіальними ресурсами у масштабах ТГ як просторового фактору їх розвитку, що визначає їхній інтегральний потенціал та можливості подальшого господарського освоєння й екстенсивного заселення. Також доцільно рівень забезпеченості територіальними ресурсами визначати через співвідношення розмірів території ТГ на одну особу до середнього показника по країні або по досліджуваному регіону. Отже, під час проектування просторового розвитку ТГ актуальним питанням є аналіз і оцінка таких базових геопросторових передумов їх формування та розвитку, як розмір території та чисельність населення.

Стан вивчення питання з аналізом основних праць. Аналіз сучасної наукової літератури показує, що в дослідженнях територіальних громад домінують праці політико-правового та економічного характеру. Наукові основи та підходи щодо дефініції й сутності територіальної громади та процесу формування та функціонування ТГ узагальнено та висвітлено у працях таких учених, як Р. Безсмертний, І. Вахович, Я. Казюк, Ю. Кириченко, В. Малиновський, І. Сторонянська, М. Фащевський та ін.

Теоретичні й методичні основи просторового та стратегічного планування територій та їх розвитку в умовах реформування України розглядаються в роботах багатьох учених та у практичних посібниках [2; 3; 16; 18; 20; 22 та ін.]. Зокрема, в роботі М. Габреля та ін. встановлено, що просторове планування локального рівня підвищує ефективність і результативність громади завдяки вибору довгострокових трансформаційних цілей [6]. О. Хохуляк пропонує алгоритм стратегічного аналізу просторової диференціації територіальних громад на основі відмінностей у їх ресурсному потенціалі [21].

Проте у сучасній науковій літературі недостатньо досліджуються проблеми соціально-економічного розвитку та географічних параметрів ТГ із позицій суспільної географії. Зокрема, в одній із наших робіт здійснено просторовий аналіз сучасної територіальної реформи у Волинській області з розглядом недоліків і основних проблем реформи та формування ТГ в області з позицій суспільної географії [1]. Г. Нападовська та І. Пилипенко в одній із праць розглядають суспільно-географічні підходи щодо дослідження процесу формування об'єднаних територіальних громад і пропонують систему кількісних параметрів географічного аналізу процесу їх формування на обласному рівні [15]. М. Заячук та ін. здійснили просторовий аналіз території м. Чернівці та Чернівецької ТГ [10]. М. Ільїна та Ю. Шпильова проаналізували просторову диференціацію об'єднаних територіальних громад Житомирської області [9]. У праці Х. Малєнкової розглядаються методи вивчення просторових аспектів реформування адміністративно-територіального поділу [13].

Однак актуальним і до кінця не вирішеним питанням постає аналіз географічних чинників формування та функціонування ТГ, тому узагальнення досвіду та наукового обґрунтування потребує дослідження особливостей створення та функціонування ТГ в окремих регіонах України, зокрема у Волинській області.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження – на основі порівняльного аналізу виявити особливості таких основних просторових параметрів формування територіальних громад Волинської області, як розмір території та чисельність населення, в контексті просторового планування.

Під час дослідження розв'язувалися такі завдання: 1) порівняти розміри територій ТГ та виявити просторові відмінності в їх поширенні в межах Волинської області; 2) провести класифікацію ТГ області за розмірами території, чисельністю та густотою населення з виділенням окремих груп.

Методи та матеріали дослідження. Методологічну основу дослідження складають сучасна теорія територіально-політичної організації суспільства та концепція просторового розвитку. Під час дослідження використовувалися статистичні матеріали щодо розмірів території та чисельності населення громад, взяті із сайту Порталу об'єднаних громад України [5] та сайту «Волинська область. Децентралізація» [4]. Емпіричною основою дослідження є статистичні та інформаційно-аналітичні матеріали, дані експертних, правових, економічних та географічних досліджень, присвячених соціально-економічним проблемам функціонування територіальних громад України. Для з'ясування особливостей просторових параметрів ТГ Волині використовувалися статистичний, структурний та порівняльний аналізи, а також методи класифікації й типізації. Створення картографічних моделей здійснювалося у програмному середовищі QGIS 3.16.16.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У дослідженнях багатьох науковців стверджується, що в основі закономірностей формування територіальних структур і морфологічних особливостей територій лежить їх інерційність, яка залежить від фактору простору. Тобто проявляється проста емпірична умова: що більшою є територія, то більшою часовою мобільністю володіє її геопросторова структура. Ця закономірність властива не тільки таксонам високого рангу (країна, регіон, область), а й дрібним територіальним одиницям (адміністративний район, територіальна громада). Територія

є об'єктом просторового планування, оскільки в проектах планувальних рішень слід максимально враховувати реальні параметри територій, рівень їх заселеності та особливості територіальної структури з позицій спроможності та доцільності ведення окремих видів господарської діяльності.

Територія є особливим видом ресурсів розвитку, який необхідно враховувати, визначаючи важливі кількісні параметри території (розміри, конфігурацію, довжину (протяжність) меж, ступінь компактності, рівень господарської освоєності, розміщення географічного центру тощо), адже вони впливають на різні сфери людської діяльності. Від розмірів території залежить рівень її забезпеченості природними ресурсами та ареалами розселення населення, рівень транспортної доступності, а також можливості соціально-економічного розвитку тощо [8, с. 28]. Особливе значення мають територіальні ресурси в густозаселених й економічно активних регіонах.

У географії розмір території, на нашу думку, є однією з фундаментальних категорій. Прямої залежності розмірів ТГ від кількості населення та рівня заселеності не існує. Розміри ТГ тісно пов'язані з густотою населення, рівнем господарської освоєності території. Зокрема, за методикою Уряду України для визначення числового показника критерію спроможності ТГ передбачено поділ громад на три групи як за розмірами території (до 200 км², 200–400 км² та понад 400 км²), так і за чисельністю населення (до 3 тис. осіб; 3–7 тис. осіб; понад 7 тис. осіб) [17]. Такий поділ мав суттєве значення під час утворення громад, проте після реформи місцевого самоврядування він частково втратив сенс у порівняльних дослідженнях. Однак під час просторового планування їх розвитку таке групування набуває вагомого значення. Не завжди велика територія ТГ корелюється зі значним економічним потенціалом, великою чисельністю населення та можливостями для розвитку. Як стверджує Я. Казюк, що більшою є територія, то ресурсоємніше та складніше надавати високоякісні послуги, ускладнюється доступність до послуг жителів периферійних населених пунктів, віддалених від центру громади [11]. Таким чином, у визначенні рівня спроможності громад постає питання відповідності просторових ресурсів тим обсягам повноважень, якими наділені органи місцевого самоврядування, у співрозмірності з наявними розмірами території.

Відповідно до перспективного плану формування територій громад Волинської області, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. № 93-р (зі змінами), в області було передбачено утворення 73 ОТГ [19]. Проте під час впровадження реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади протягом 2015–2019 рр. у Волинській області було створено 54 об'єднані територіальні громади (ОТГ). Згідно з методикою Уряду лише 14 громад області із 54 мають найбільші числові показники критерію спроможності за розмірами території, рівні 1,0, тоді як домінують громади (30, або 55,6%) із показником критерію 0,6. Найнижчий рівень значення цього критерію (0,3) мають 10 ТГ, які є малоспроможними й у перспективі можуть бути приєднані до інших громад. Створені ТГ Волинської області мають різні ресурсні та фінансові можливості для подальшого розвитку.

Задля глибшого вивчення цього питання та виявлення чинників, які визначають спроможність територіальної громади, її подальший соціально-економічний розвиток, нами здійснено порівняльну характеристику та класифікацію ТГ області за декількома показниками (площею, чисельністю та густотою населення, кількістю поселень, що увійшли до ТГ).

У Волинській області існує велика розбіжність у площах ТГ (від 75,2 до 1422,1 км², тобто у 18,6 разів). Така варіація розмірів ТГ не є доцільною, оскільки подальший розвиток малих ТГ (особливо сільських) сумнівний і вони навряд чи зможуть успішно функціонувати. Середня площа території громад у Волинській області складає 373 км² (табл. 1). Найбільші розміри мають Камінь-Каширська міська (1422,1 км²), Любешівська селищна (1239,4 км²) та Маневичська селищна (1097,8 км²) ТГ, на які припадає 18,6% усієї площі території області. Мінімальні розміри мають Нововолинська міська ТГ (75,2 км²) й Іваничівська селищна ТГ (99,1 км²).

Таблиця 1

Групування територіальних громад Волинської області за розмірами території

Група громад (інтервал у км ²)	Кількість громад	Частка від загальної кількості, %	Загальна площа групи громад, км ²	Частка від площі області, %	Середня площа, км ²
< 100	2	3,7	174,3	0,9	87, 2
100–250	15	27,8	2635,3	13,1	175,7
251–500	30	55,5	10 655,6	52,9	355,2
501–1000	4	7,4	2920,1	14,5	730,0
> 1000	3	5,6	3759,4	18,6	1253,1
Всього	54	100,0	20 144,7	100,0	373,0

Джерело: розраховано й складено за [4; 5]

Нами виділено п'ять груп ТГ за розмірами території у межах Волинської області (табл. 1). Більшість території області (52,9%) займають ТГ третьої групи (30 ТГ) із розмірами площ, близькими до середнього значення по області (251–500 км²). Чисельною є також друга група ТГ із розмірами площ від 100 до 250 км², яка нараховує 15 ТГ. Очевидно, між інерційністю адміністративної мережі та розмірами ТГ існує певна залежність, яка має значні регіональні відмінності. У майбутньому можлива трансформація мережі ТГ, пов'язана з укрупненням фінансово неспроможних дрібних ТГ та розукрупненням деяких великих ТГ області. Так, із ТГ Волинської області найбільшою стабільністю, ймовірно, будуть володіти громади другої та третьої груп площею від 100 до 500 км².

Характерно, що найбільші за розмірами площ ТГ розміщені в північній поліській частині області. Це зумовлено значною заболоченістю й залісненістю території та невисоким рівнем їхньої господарської освоєності. Найдрібніші ТГ області розміщені переважно в південній лісостеповій зоні області (Нововолинська, Іваничівська, Володимир-Волинська, Поромівська, Литовезька, Зимнівська), а також у центральній частині області (Люблинецька, Велимченська, Сереховичівська, Луківська, Дубівська). Вони сформовані на базі окремих міст, селищ та переважно декількох сіл із великою чисельністю постійного населення.

Нами проведено аналіз розподілу ТГ Волинської області за другим критерієм рівня спроможності – чисельністю населення – з виділенням п'яти груп із детальнішою градацією (табл. 2). Диференціація ТГ за цим параметром характеризується значною варіативністю та асиметричністю. Слід відзначити, що чисельність населення не завжди впливає на кількість ТГ. Так, Ковельський район має найбільшу кількість громад (23), проте майже вдвічі меншу чисельність населення. Найбільше людей проживає в Луцькому районі, однак він має у своєму складі 15 ТГ. Водночас найменш заселений Камінь-Каширський район має лише 5 ТГ.

Коефіцієнт варіації величини ТГ за чисельністю населення у межах області становить 7,8, що в 2,4 рази менше від варіативності за розмірами площ території. Найменше жителів проживає в Сереховичівській сільській ТГ Ковельського району (3218 осіб на 1.01.2021 р.), найбільше – у Луцькій міській ТГ (240 292 осіб). Середня чисельність населення громади в області становить 19 тис. осіб (табл. 2). Згідно з методикою Уряду в області переважають ТГ (39, або 72,2%), які мають найбільше числове значення показника критерію спроможності за чисельністю населення, рівне 1,0, тоді як громади із показником критерію 0,6 становлять меншість (15 ТГ). Проте в області відсутні громади з чисельністю населення менше 3 тис. осіб.

Найбільш поширені ТГ в області (46,3%) – це ТГ другої групи із чисельністю населення від 5 до 10 тис. осіб. Їх нараховується 25 (табл. 2). Ця група включає найбільшу кількість поселень – 417 (47,6% від усієї чисельності поселень в області). Майже однакову кількість громад мають у своєму складі третя група ТГ (10–20 тис. осіб) і четверта група ТГ (20–50 тис. осіб). Вони мають майже однакову кількість поселень (242 й 260 відповідно) (табл. 2). У просторовому відношенні вони домінують у центральній частині області (рис. 1). Дрібних ТГ із чисель-

ністю жителів менше 5 тис. осіб, які формують першу групу (табл. 2), є всього шість (Сереховичівська, Велимченська, Литовезька, Велицька, Смідинська та Поворська сільські ТГ). Ці громади мають невеликі площі території й складаються з декількох сіл – від 4 (Велимченська ТГ) до 12 (Велицька ТГ). Вони характерні для Ковельського (5 ТГ) та Володимирського (одна ТГ) районів (рис. 1).

Таблиця 2

Групування територіальних громад Волинської області за чисельністю населення

Група громад (інтервал у тис. осіб)	Кількість громад	Частка від загальної кількості громад, %	Кількість поселень	Чисельність населення тис. осіб	Частка від загальної чисельності населення, %	Середня чисельність населення громад, осіб
< 5	6	11,1	54	23,81	2,3	3969
5–10	25	46,3	417	190,08	18,5	7603
10–20	10	18,5	242	148,25	14,5	14 825
20–50	9	16,7	260	237,54	23,1	26 393
> 50	4	7,4	114	427,72	41,6	106 930
Всього	54	100,0	1087	1 027,40	100,0	19 026

Джерело: розраховано й складено за [4; 5]

Найменша кількість ТГ входить у п'яту групу із чисельністю жителів понад 50 тис. осіб (табл. 2). Це ТГ, сформовані на базі міст та приміських сіл зі значною асиметричністю у кількості поселень у громадах. Це Камінь-Каширська (55,9 тис. осіб у 55 поселеннях), Нововолинська (58,2 тис. осіб у 8 поселеннях), Ковельська (73,4 тис. осіб у 15 поселеннях) та Луцька (240,3 тис. осіб у 36 поселеннях) міські ТГ.

Таким чином, в області домінують громади з середнім і високим рівнем спроможності функціонування з урахуванням критерію чисельності населення. Також існують значні відмінності у чисельності населення між міськими, селищними та сільськими ТГ, що зумовлює виникнення питання щодо спроможності невеликих за площею та чисельністю населення ТГ й порушення загального принципу рівноцінності структурних одиниць при поділі території районів та області на громади.

У просторовому плануванні громад, окрім чисельності населення, доцільно враховувати й густоту (щільність) населення. Густина населення дуже нерівномірна в ТГ області й залежить від характеру розселення людей і розмірів поселень [7]. У великих містах і на урбанізованих територіях вона зазвичай набагато вища, ніж у сільській місцевості. Основними чинниками, які впливають на густоту населення, є природні, соціально-економічні, демографічні та історичні. Слід зазначити, що при оцінці демографічно-поселенської ситуації в просторовому плануванні розвитку ТГ до уваги слід брати, окрім густоти населення, показники депопуляції населення, особливості статево-вікової структури й міграційної рухомості населення, а також темпи зменшення щільності населення в розрахунку на 1 кв. км території останнім часом та деградації сільських поселень.

Найменший рівень заселеності (14,9 осіб/км²) зафіксовано в Поворській сільській ТГ (Ковельський район), найбільший (773,9 осіб/км²) – у Нововолинській міській громаді (Володимирський район) при середній щільності населення в області 51 особа /км² (табл. 3).

Нами проведено групування ТГ області за густотою (щільністю) населення з виділенням п'яти груп. У першу групу громад із щільністю населення менше 20 осіб/км² входять 10 громад, що становить 18,5% від усієї чисельності ТГ в області (табл. 3). Ця група громад розміщена переважно в центральній зоні області (рис. 1). Друга група ТГ із густотою населення від 20 до 35 осіб/км² – найбільш чисельна в області (21 ТГ, або 38,9% від їх загальної кількості в області). Вона відноситься до типу щільно заселених територій. Середня густина населення

у цій групі становить 27,3 особи/км² (табл. 3). Громади другої групи домінують у південній і північно-західній частинах Ковельського району, східній частині Володимирського району та північній частині Луцького району (рис. 1).

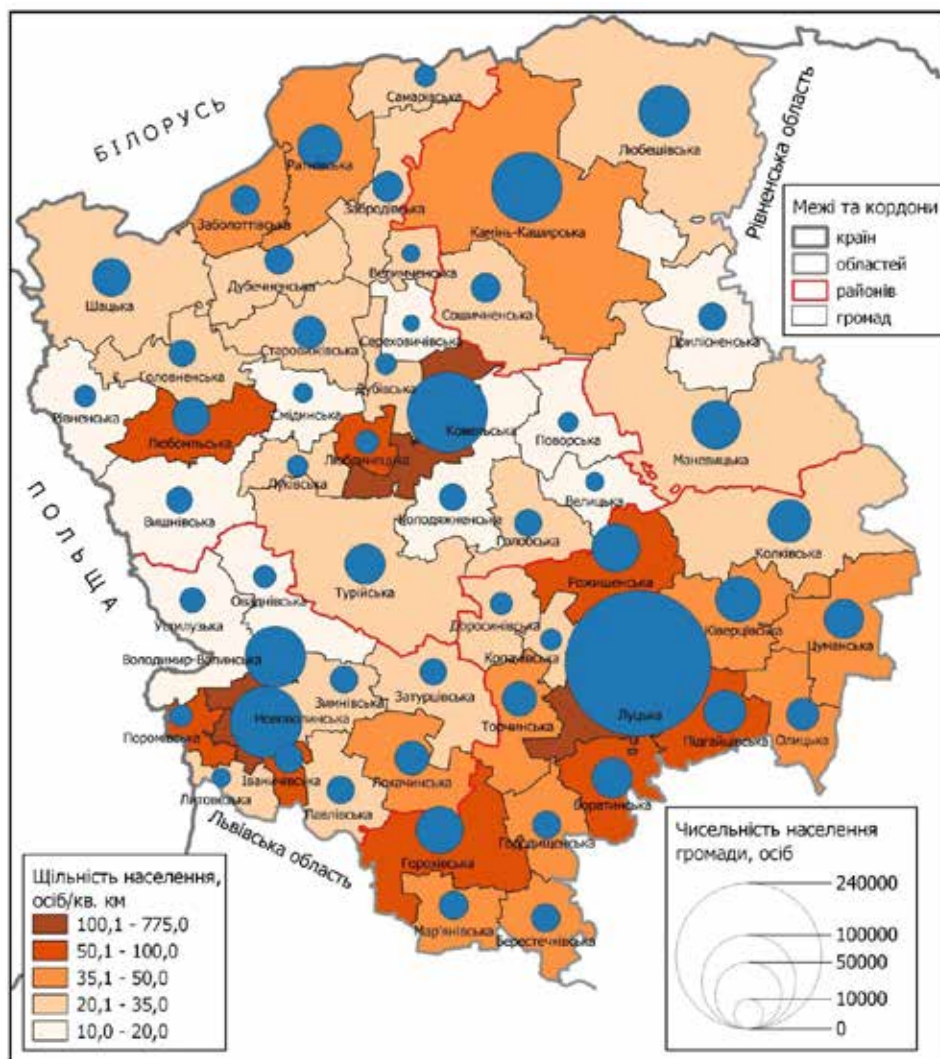

Рис. 1. Чисельність і густина (щільність) населення в територіальних громадах Волинської області

Таблиця 3

Групування територіальних громад Волинської області за густрою населення

Група громад (інтервал в особах/км ²)	Кількість громад	Частка від загальної кількості громад, %	Середня густина населення, осіб/км ²
< 20,0	10	18,5	17,3
20,1–35,0	21	38,9	27,3
35,1–50,0	11	20,4	42,1
50,1–100,0	8	14,8	62,8
> 100,0	4	7,4	510,7
Всього в області	54	100,0	51,0

Джерело: розраховано й складено за [4; 5]

Третя група ТГ – це 11 громад зі щільністю населення від 35 до 50 осіб/км², які належать до щільно заселених територій області за середньої густоти у групі 42,1 осіб/км² (табл. 3). Серед них є лише дві сільські громади (Городищенська та Підгайцівська Луцького району), а решта

9 громад – селищні та міські. Найбільше таких ТГ нараховується в Луцькому районі – 7 громад (рис. 1). Дві ТГ розміщені у межах Ковельського району (Ратнівська та Заболоттівська), одна в межах Володимирського району (Локачинська).

Четверта група громад зі щільністю населення від 50 до 100 осіб/км² складається з 8 ТГ із середньою щільністю 62,8 осіб/км². Дуже сильно заселеними є Рожищенська, Горохівська та Любомльська міські ТГ, Іваничівська, Люблинецька селищні й Підгайцівська, Боратинська та Поромівська сільські ТГ. У просторовому відношенні більшість із них розміщена в південній лісостеповій частині області, причому сільські ТГ цієї групи сформовані на базі приміських сіл найбільших міст області (рис. 1).

Найменш чисельною є група ТГ зі щільністю населення понад 100 осіб/км². Це чотири міські ТГ із центрами у найбільших містах області (Луцька, Нововолинська, Ковельська, Володимир-Волинська).

Отже, у Волинській області територіальні громади значно відрізняються густотою населення зі значним коефіцієнтом варіації (різниця у 52 рази). Найбільший рівень густоти населення мають переважно міські та селищні ТГ із великою кількістю населення й компактною конфігурацією території. Характерною просторовою особливістю є переважання щільно заселених ТГ у південній частині області, яка має вищий рівень господарської освоєності порівняно з північною поліською частиною території області. В області спостерігається значна просторова фрагментація густоти населення в громадах. Так, у Маневицькому районі переважно поширені громади другої та третьої груп, тоді як Луцькому – громади четвертої та п'ятої груп. Ковельський і Володимирський райони є найбільш неоднорідними за рівнем просторової фрагментації громад, оскільки на їхній території поширені всі типи громад за рівнем заселення.

Висновки. Отже, у Волинській області спостерігається велика варіативність площі, чисельності та густоти населення у сформованих громадах. Характерною ознакою є значна просторова диференціація громад в області за проаналізованими просторовими параметрами, а також помітні відмінності між ТГ у північній та південній частинах області. Ці відмінності зумовлені рівнями заселеності та господарської освоєності різних частин області. Проведена класифікація ТГ за визначеними нами інтервалами градацій розмірів території та населення дає змогу більш детально з'ясувати особливості впливу просторових факторів на спроможність функціонування сформованих громад. Проаналізовані розміри ТГ та їх розподіл є базовою передумовою дослідження геопросторових факторів розвитку громад загалом та просторового планування їхнього розвитку зокрема. Вивчення просторових параметрів території ТГ має певне теоретико-прикладне значення, оскільки воно дає змогу сформулювати просторове уявлення про громади.

Новизна дослідження. Наукова новизна полягає в аналізі структурно-організаційних характеристик та параметрів формування територіальних громад Волинської області. Вперше здійснено класифікацію територіальних громад області за такими критеріями рівня спроможності громад, як розміри території, чисельність та густота населення. Виявлено просторові відмінності у поширенні різних типів громад у межах Волинської області. Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом рівнів і особливостей просторової та просторово-поселенської компактності ТГ як важливого просторового фактору розвитку та функціонування громад Волинської області.

Список використаних джерел:

1. Барський Ю.М., Пугач С.О. Просторовий аналіз сучасної територіальної реформи у Волинській області. *Економічний форум*. 2017. № 3. С. 44–50.
2. Берданова О., Вакулєнко В. Стратегічне планування місцевого розвитку : практичний посібник. Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с.

3. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад : навчальний посібник. Київ : Підпр-тво «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.
4. Волинська область. *Децентралізація* : вебсайт. URL: <https://decentralization.ua/areas/0332> (дата звернення: 23.02.2024).
5. Волинська область. Об'єднані громади області. *Gromada.info – Портал об'єднаних громад України* : вебсайт. URL: <http://gromada.info/region/Волинська-область> (дата звернення: 23.02.2024).
6. Габрель М.М., Добровольська М.А., Форкуца Л.С. Просторове планування на локальному рівні. *Просторовий розвиток*. 2023. № 6. С. 165–182. DOI: 10.32347/2786-7269.2023.6.165-182.
7. Густота населення. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Густота_населення (дата звернення: 01.03. 2024).
8. Єремєєва І.А. Теоретичне країнознавство : підручник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 144 с.
9. Ільїна М.В., Шпильова Ю.Б. Просторова диференціація об'єднаних територіальних громад на прикладі Житомирської області. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2018. Вип. 21 (1). С. 88–92.
10. Заячук М., Заячук О., Заячук А. Просторовий ресурс території м. Чернівці: хронологічний аналіз. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Географія»*. 2021. № 1/2 (78/79). С. 26–32.
11. Казюк Я. Аналіз методик оцінювання спроможності територіальних громад, висновки, пропозиції. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/analiz-metodyk-otsinyuvannya-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-vysnovku-propozytsiy/> (дата звернення: 01.03.2024).
12. Кириченко Ю.М. Територіальна громада як базовий елемент системи місцевого самоврядування України: теоретичне визначення. *Форум права*. 2012. № 4. С. 451–457.
13. Маленкова Х.О. Методи вивчення просторових аспектів реформування адміністративно-територіального поділу. *Наукові записки Херсонського відділу Українського географічного товариства*. 2020. Вип. 12. С. 50–55.
14. Малиновський В.Я. Територіальна організація влади України: концептуальні засади трансформації : монографія. Луцьк : РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. 450 с.
15. Нападівська Г.Ю., Пилипенко І.О. Просторовий аналіз процесу об'єднання територіальних громад. *Регіон–2018: стратегія оптимального розвитку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 8–9 листопада 2019 р. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2018. С. 181–183.
16. Петраковська О.С., Михальова М.Ю. Підходи до просторового планування: ретроспектива та сучасний стан. *Просторовий розвиток*. 2022. № 1. С. 117–128.
17. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.02.2024).
18. Розробка комплексних планів. Посібник для громад. Київ, 2022. 87 с.
19. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року. *Волинська обласна адміністрація* : вебсайт. 2020. URL: <https://voladm.gov.ua/article/strategiya-rozvitku-volinskoji-oblasti-na-period-do-2027-roku/> (дата звернення: 23.02.2024).
20. Топчійєв О.Г., Мальчикова Д.С. Планування територій : навчальний посібник. Херсон : Гринь Д.С., 2014. 266 с.
21. Хохуляк О.О. Стратегічний аналіз просторової диференціації територіальних громад України. *Просторовий розвиток*. 2023. № 6. С. 368–378. DOI: <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2023.6.368-378>.
22. Щеглюк С.Д. Інституційне забезпечення просторового планування об'єднаних територіальних громад. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3 (137). С. 10–21. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-3-2>.

References:

1. Barsky, Yu., & Puhach, S. (2017). Spatial analysis of modern territorial reform in the Volyn region. *Economic Forum*, 3, 44–50. [In Ukrainian].
2. Berdanova, O., & Vakulenko V. (2012). *Strategic planning of local development*. Kyiv: Sofia-A, 88. [in Ukrainian].

3. Vasylchenko, G., Parasyuk, I., & Eremenko, N. (2015). *Planning the development of territorial communities*. Kyiv: WEE EN HEY, 256. [in Ukrainian].
4. Volyn region. (2024). Decentralisation. *Website*. Retrieved 23.02.2024 from <https://decentralization.ua/areas/0332> [In Ukrainian].
5. Volyn region. Amalgamated hromadas of the region. (2024). *Gromada.info – Portal of amalgamated hromadas of Ukraine*. Retrieved 23.02.2024 from <http://gromada.info/region/Волинська-область> [In Ukrainian].
6. Habrel, M. M., Habrel, M. M., Dobrovolska, M. A., & Forkutsa, L. S. (2023). Spatial planning at the local level. *State. Spatial Development, 6*, 165–182. 10.32347/2786-7269.2023.6.165-182 [In Ukrainian].
7. Population density. (2024). Retrieved 01.03.2024 from https://uk.wikipedia.org/wiki/Густота_населення [In Ukrainian].
8. Eremeeva, I. A. (2022). *Theoretical country studies: textbook*. Dnipro: Dnipro State University of Internal Affairs, 144. [In Ukrainian].
9. Ilyina, M. V., & Shpyliova, Yu. B. (2018). Spatial differentiation of united territorial communities on the example of Zhytomyr region. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy, 21(1)*, 88–92. [in Ukrainian].
10. Zaiachuk, M., Zaiachuk, O., & Zaiachuk, A. (2021). Spatial resource of the territory of the city of Chernivtsi: chronological and choral analysis. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geography, 1/2(78/79)*, 26–32.
11. Kaziuk, Ya. (2023). Analysis of methods for assessing the capacity of territorial communities, conclusions, suggestions. Retrieved 01.03.2024 from <https://pravo.org.ua/blogs/analiz-metodyk-otsynuyvannya-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-vysnovky-propozytsiyi/> [In Ukrainian].
12. Kirichenko, V. N. (2012). Territorial community as a basic element of the system of local self-government in Ukraine: a theoretical definition. *Forum of Law, 4*, 451–457. [In Ukrainian].
13. Malenkova, Kh. O. (2020). Methods of studying the spatial aspects of reforming the administrative-territorial division. *Scientific notes of the Kherson Department of the Ukrainian Geographical Society: a collection of scientific papers / ed. by I. O. Pylypenko, D. S. Malchikova*. Kherson : Helvetica, 12, 50–55. [In Ukrainian].
14. Malynovskiy, V. Y. (2010). *Territorial organisation of power in Ukraine: conceptual principles of transformation: monograph*. Lutsk: Publishing house of Lesya Ukrainka Volyn National University, 450. [In Ukrainian].
15. Napadovska, H. Yu., & Pylypenko, I. O. (2018). Spatial analysis of the process of territorial communities' amalgamation. *Region-2018: strategy of optimal development : materials of the international scientific and practical conference (Kharkiv, 8–9 November, 2019)*. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 181–183. [In Ukrainian].
16. Petrakovska, O. S., & Mikhalyova, M. Y. (2022). Approaches to spatial planning: retrospective and current state. *Spatial Development, 1*, 117–128. [in Ukrainian].
17. On approval of the methodology for the formation of capable territorial communities: resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 8 April 2015 No. 214 / Cabinet of Ministers of Ukraine. *Official web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved 01.03.2024 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> [In Ukrainian].
18. Development of comprehensive plans. A guide for communities. Kyiv, 2022, 87. [In Ukrainian].
19. Volyn Oblast Development Strategy for the period up to 2027. (2020). *Volyn Regional Administration. Official website*. 04 June. Retrieved 23.02.2024 from <https://voladm.gov.ua/article/strategiya-rozvitku-volinskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku/> [In Ukrainian].
20. Topchiev, O. G., & Malchikova, D. S. (2014). Territory planning. Kherson: Gryn D, 266. [in Ukrainian].
21. Khokhuliak, O. O. (2023). Strategic analysis of space differentiation of territorial communities of Ukraine. *Spatial Development, 6*, 368–378. 10.32347/2786-7269.2023.6.368-378 [In Ukrainian].
22. Szczegluck, S. D. (2019). Institutional support of spatial planning of amalgamated hromadas. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine, 3(137)*, 10–21. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії
15.03.2024 р.